

а також коштів у погашення збитків Державного бюджету, понесених унаслідок взятих на себе урядом України гарантійних зобов'язань українських юридичних осіб резидентів за іноземними кредитами. Відсутність належного правового захисту прав і інтересів держави в ході здійснення фінансової діяльності створює фактичну неможливість стягнення коштів у бюджет і, безумовно, не сприяє зміцненню фінансової і бюджетної дисципліни в державі. Існуючий правовий порядок у даному питанні замість належного регулювання відносин державного кредиту, які повинні базуватися на умовах терміновості, зворотності і оплатності, фактично створює відносини безповоротної фінансової допомоги, що лише після закінчення трьох років буде обкладена податком на прибуток, якщо підприємство раніше не поверне гроші чи не збанкрутує [5].

Такий стан справ уявляється неприпустимим, і автор вважає, що з урахуванням викладених суперечностей правових норм необхідним є їх якнайшвидше удосконалювання й узгодження у встановленому законодавством порядку.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року. — К.: Атика, 2001. — 80 с.
2. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами: Закон України від 21 грудня 2000 р. // Все про бухгалтерський облік. — 2001. — 8 жовт.
3. Гражданский кодекс Украины / Вступ. ст. А. С. Довгерта. — Х.: Одиссей, 2004 — 400 с.
4. Про систему оподаткування: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 22. — Ст. 159.
5. Про внесення зміни до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 27. — Ст. 181.

УДК 351.851(477)

Б. А. Пережнюк

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ У СФЕРІ ОСВІТИ

Організація ліцензійно-акредитаційних процесів є основою регулювання освітньої діяльності та забезпечення державних стандартів у галузі освіти України, що охоплює понад 970 вищих навчальних закладів різних форм власності й понад 1080 професійно-технічних та вищих професійних училищ.

Ліцензування навчальних закладів — це система державного визнання спроможності навчального закладу здійснювати освітню діяльність за заявленими обсягами підготовки відповідно до державних вимог щодо кадрового, навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення. Ліцензування напрямів (спеціальностей) здійснюється за схемою: «заявник — МОН — експертні комісії — ДАК-МОН».

Термін дії ліцензії повинен відповідати терміну навчання за даним освіт-

ньо-кваліфікаційним рівнем. (При отриманні акредитаційного сертифіката термін дії ліцензії автоматично подовжується на термін дії сертифіката).

Акредитація напрямів (спеціальностей) навчальних закладів — підтвердження здатності ВНЗ здійснювати підготовку фахівців на рівні державних вимог з певного напрямку (спеціальності) — інститут державно-громадського визнання такого статусу. Здійснюється за схемою: «заявник — МОН — експертні комісії — ДАК (експертні ради) — рішення ДАК».

Термін дії сертифіката про акредитацію має бути 5 років, для національних вищих навчальних закладів — 10 років.

Акредитація навчального закладу в цілому є інституцією державно-громадського визнання досягнень навчального закладу. Однією з необхідних умов повинен бути певний відсоток акредитованих за відповідним рівнем спеціальностей (до 70 відсотків), при цьому повинні враховуватись спеціальності, акредитовані не раніше ніж 3 роки тому. Для ВНЗ різних рівнів акредитації вимоги повинні бути різні. При акредитації ВНЗ у цілому за IV рівнем мають враховуватись:

- загальна кількість студентів;
- наукова робота студентів: участь у конкурсах та олімпіадах, отримані призові місця, кількість публікацій у наукових виданнях та ін.;
- наукова робота професорсько-викладацького складу;
- міжнародні зв'язки навчального закладу;
- внесок у систему освіти: кількість власних видань з грифом Міністерства освіти і науки, участь у роботі науково-методичних комісій, розробці стандартів МОН та ін.;
- рівень інформаційного забезпечення навчального процесу (доступ студентів до Інтернету).

Всі ці дані повинні бути наведені в результатах самоаналізу навчального закладу, а також перевірені експертними комісіями.

Акредитація спеціальностей національних навчальних закладів має проводитись за результатами самоаналізу навчального закладу.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2003 р. № 1380 «Про ліцензування освітніх послуг» Міністерство освіти і науки України видало наказ від 24.12.2003 р. № 847 «Про затвердження ліцензійних умов надання освітніх послуг, порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг, положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну Експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів» [2].

Цей наказ затверджує такі документи:

- Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти;
- Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері загальної середньої освіти;
- Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері позашкільної освіти;
- Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері професійно-технічної освіти;
- Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти;

- Порядок здійснення контролю за дотриманням Ліцензійних умов надання освітніх послуг;
- Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи;
- Типове положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.2001 р. № 978 затверджено Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах.

Міністерство освіти і науки України своїми наказами затвердило Положення про експертну комісію та порядок проведення акредитаційної експертизи (наказ від 14.01.2002 р. № 16 із змінами і доповненнями), Порядок оформлення, видачі, зберігання та обліку сертифікатів про акредитацію (їх дублікатів) (наказ від 15.10.2001 р. № 680).

Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.06.2002 р. № 321 встановлено нормативи витрат, пов'язаних з проведенням акредитації.

Важливим адміністративно-правовим засобом державного впливу у сфері освіти є встановлення державних стандартів освіти.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24 затверджений Державний стандарт базової і повної середньої освіти.

Державний стандарт базової і повної середньої освіти визначає вимоги до освіченості учнів і випускників основної та старшої школи, гарантії держави у її досягненні.

Державний стандарт охоплює Базовий навчальний план, загальну характеристику інваріантної і варіативної складових змісту базової та повної середньої освіти, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Виконання вимог Державного стандарту є обов'язковим для всіх навчальних закладів, що надають загальну середню освіту.

Офіційне визнання відповідності навчальних видань, засобів навчання, навчального обладнання вимогам державних стандартів освіти, навчальним програмам, іншим нормативним документам освіти реалізується через процедуру надання Міністерством освіти і науки України (далі — Міністерство) відповідного грифа (далі — Гриф) для використання в навчально-виховному процесі. Навчальне обладнання отримує свідоцтво Міністерства освіти і науки України про визнання відповідності педагогічним вимогам.

Порядок надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.12.2004 р. № 973 [5].

Цей Порядок визначає систему організаційної роботи Міністерства освіти і науки України щодо проведення науково-методичної та технічної експертизи навчальних видань, засобів навчання і навчального обладнання, офіційного підтвердження доцільності їх використання у навчально-виховному процесі в загальноосвітніх навчальних закладах України та конкурсного відбору рекомендованої навчальної літератури.

Міністерство освіти і науки України встановлює три типи грифів:

- «Затверджено Міністерством освіти і науки України»;
- «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»;
- «Схвалено для використання в навчально-виховному процесі».

Гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України» надається навчальним програмам, підручникам, засобам навчання з базових предметів, курсів, дисциплін, що пройшли апробацію відповідно до Положення про апробацію навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів, що затверджується наказом Міністерства освіти і науки України, і за її результатами визнані як усталені для використання у навчально-виховному процесі. Рішення про надання Грифа «Затверджено Міністерством освіти і науки України» приймає колегія міністерства.

Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надається новоствореним підручникам і навчальним посібникам, які підлягають апробації; іншим видам навчальних видань, що реалізують окрему авторську методичну лінію у викладі навчального матеріалу; засобам навчання і навчальному обладнанню. Цей Гриф також надається підручникам, створеним у період переходу загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання, що видаються масовим тиражем і підлягають апробації. Рішення про надання Грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» приймають заступники міністра, що відповідають за напрям освіти, на підставі висновку предметної комісії Науково-методичної ради з питань освіти або за підсумками всеукраїнських конкурсів навчальних програм та підручників.

Свідоцтво видається Міністерством приладдю, інструменту, спорядженню, матеріалам, спеціалізованому обладнанню та обладнанню загального призначення, а також іншим засобам навчання і шкільному обладнанню відповідно до затвердженої форми.

До Переліку навчальної літератури та навчального обладнання, рекомендованого Міністерством, вносяться лише навчальні видання та вироби, які отримали відповідний Гриф або мають Свідоцтво.

До плану видань Міністерства освіти і науки України включається лише навчальна література з Грифом «Затверджено Міністерством освіти і науки України» або «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Підручники та навчальні посібники, що не ґрунтуються на новій авторській методологічній основі, реалізують уже існуючі методичні лінії та є аналогічними за змістом та структурою до підручників і навчальних посібників, що вже використовуються в навчальному процесі, отримують Гриф Міністерства «Схвалено для використання в навчально-виховному процесі» на підставі рішення відповідної комісії Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства. Гриф оформлюється листом Міністерства за підписом заступника міністра, який відповідає за певну галузь освіти.

Інформація про Гриф міститься на другій сторінці та в реквізитах навчального видання.

Підручникам і навчальним посібникам соціально-гуманітарного, економічного, природничо-математичного напрямів, що застосовуються у вищих навчальних закладах, Міністерством надаються Грифи «Затверджено Міністерством освіти і науки України» або «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» без проходження апробації.

Фаховій навчально-методичній літературі, що застосовується у вищих навчальних закладах, центральні органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, надають Гриф «Схвалено для використання в навчально-виховному процесі». Порядок надання вищезазначеного Грифа відповідні центральні органи виконавчої влади затверджують у відповідності до цього Порядку.

Рішення про надання відповідного Грифа приймається Міністерством на підставі відповідних висновків предметної комісії Науково-методичної ради.

Організація роботи предметних комісій Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства, організаційна робота щодо експертизи навчальної літератури для дошкільних навчальних закладів, середніх загальноосвітніх навчальних закладів (середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів, спеціалізованої школи з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів; гімназій, ліцеїв, колегіумів) з українською та російською мовами навчання покладається на Інститут навчальної літератури.

Організаційна робота щодо експертизи методичної літератури (методичних розробок, рекомендацій для вчителів тощо), а також організація роботи комісій з педагогіки, психології та управління загальною середньою освітою; з мов національних меншин; зі спеціальної педагогіки; з проблем позашкільної освіти; з проблем виховання дітей та учнівської молоді покладається на Науково-методичний центр середньої освіти.

Організаційна робота щодо експертизи навчальної літератури за напрямом професій для професійно-технічних навчальних закладів покладається на Науково-методичний центр професійно-технічної освіти.

Організаційна робота щодо експертизи навчальної літератури для вищої освіти покладається на Науково-методичний центр вищої освіти.

Організаційна робота щодо видання Свідоцтва засобом навчання покладається на Науково-методичний центр організації розробки та виробництва засобів навчання.

Залежно від виду навчального видання, засобу навчання або обладнання висновок предметної комісії Науково-методичної ради з питань освіти затверджується рішенням колегії або підтверджується листом Міністерства за підписом міністра або його заступників.

У разі незгоди фахівців департаменту вищої освіти, департаменту професійно-технічної освіти, департаменту загальної середньої та дошкільної освіти з рішенням комісії та відмови комісії врахувати зауваження департаменту, рішення про присвоєння Грифа приймає колегія Міністерства або спеціально створені комісії.

Порядок скасування наданого Грифа та Свідоцтва здійснюється за рішен-

ням Міністерства на підставі висновку предметної комісії Науково-методичної ради або Бюро відповідного відділення.

Усі спірні питання щодо надання Грифа та Свідоцтва розглядають Бюро відповідних відділень Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства, спеціально створені комісії або колегія Міністерства освіти і науки України.

Термін дії наданого Грифа та Свідоцтва Міністерства навчальної літератури для середньої загальноосвітньої та професійно-технічної освіти — п'ять років з дня прийняття відповідного рішення. Якщо за цей час навчальна книга не видавалася, а засіб навчання чи обладнання не виготовлялися, раніше наданий їм Гриф чи Свідоцтво має бути підтверджений Міністерством.

Термін дії наданого Грифа Міністерства навчальної літератури для вищих навчальних закладів — 3 роки.

Термін дії Свідоцтва на обладнання встановлюється для кожного виробу окремо, але не більше п'яти років.

Дія наданого Грифа та Свідоцтва не поширюється на доповнені перевидання навчальної літератури або змінені (модернізовані засоби навчання і обладнання), якщо вони здійснюються навіть у термін дії Грифа чи Свідоцтва. У такому випадку підготовленому до перевидання рукопису або модернізованому виробу необхідно знову пройти експертизу предметної комісії Науково-методичної ради і підтвердити раніше наданий Гриф чи Свідоцтво.

Після завершення терміну дії Грифа чи Свідоцтва навчальному виданню чи засобу навчання необхідно пройти процедуру підтвердження їх відповідності вимогам державних стандартів освіти, навчальних програм та подовжити термін дії відповідного Грифа чи Свідоцтва.

Важливим адміністративно-правовим засобом державного впливу у сфері освіти є присвоєння вчених звань професора і доцента.

Порядок присвоєння вчених звань професора і доцента затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31.12.2004 р. № 1791 [4].

Цей Порядок визначає вимоги до присвоєння вчених звань професора і доцента.

Вчені звання професора і доцента присвоюються МОН.

Для проведення атестації наукових і науково-педагогічних працівників у МОН утворюється атестаційна колегія.

Головою атестаційної колегії є міністр освіти і науки.

Склад атестаційної колегії та положення про неї затверджуються міністром освіти і науки.

Вчене звання професора присвоюється на основі рішення вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради вищого навчального закладу III–IV рівня акредитації або закладу післядипломної освіти III–IV рівня акредитації, наукової установи.

Вчене звання доцента присвоюється на основі рішення вченої ради вищого навчального закладу III–IV рівня акредитації або закладу післядипломної освіти III–IV рівня акредитації.

Рішення вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради приймається таємним голосуванням.

Науково-педагогічним працівникам, які працюють у двох або більше вищих навчальних закладах, вчені звання професора і доцента присвоюються на підставі рішення вченої (наукової, науково-технічної, технічної) ради за основним місцем роботи.

Документом, що засвідчує присвоєння вченого звання, є атестат, який видає МОН. Зразки документів про присвоєння вченого звання затверджує Кабінет Міністрів України. Особам, які втратили атестат, видається дублікат з новим порядковим номером. У разі зміни особою прізвища (імені) атестат на новий не обмінюється.

Порядок видачі атестатів, а також їх дублікатів визначає МОН.

Атестати професорів і доцентів, видані атестаційними органами СРСР і Російської Федерації за результатами рішень вчених рад до 1 вересня 1992 р., в Україні визнаються дійсними.

Література

1. Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 9. — Ст. 56; 1999. — № 45. — Ст. 400.
2. Освіта в Україні: Нормативна база. — К.: КІПТ, АТКА, 2004. — С. 465–491.
3. Офіційний вісник України. — 1998. — № 14. — Ст. 545.
4. Офіційний вісник України. — 2005. — № 1. — Ст. 28.
5. Офіційний вісник України. — 2005. — № 2. — Ст. 115.
6. Положення про національний науковий центр: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. № 174 // Зб. постанов Уряду України. — 1994. — № 7. — Ст. 175.
7. Про Державний фонд фундаментальних досліджень: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2001 р. № 1717 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 52. — Ст. 2344.
8. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 33. — Ст. 345.

УДК 351.77(477)

З. С. Гладун

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Після здобуття Україною державної незалежності головним питанням, яке постало перед українським суспільством стало питання вибору соціально-економічної моделі суспільного розвитку. Розвиток в напрямку формування демократичної держави і громадянського суспільства призвів в економіці до зміни адміністративно-командної системи планового господарства на модель соціально орієнтованої ринкової економіки, а в соціально-політичній сфері — до демократичної організації державної влади.

Відмова від жорсткого, централізованого державного управління економікою, перехід до ринкових відносин в господарській та інших сферах життєді-